

LÍRAI VALLOMÁS EGYKORI ISKOLÁMRÓL

Nem tartozom azok közé, akik szívesen nyitogatják a múlt fiókjait, és nosztalgiával veregetik le az átélt eseményekről az idő vastag porát. Annak ellenére így van ez, hogy az eltelt idő, mely nem más, mint az életem, teljes volt és gazdag. Ami történt velem, megőrizte számomra az emlékezet, de nem vágyok vissza semmit.

Azt hiszem azonban, van ennek a múlttól való elzárkózásnak más oka is. Nem szívesen idézem fel ugyanis azt az érzelmileg kiszolgáltatott, magányos és csúnyácska, nyakigláb, könnyen lelkesedő, kereső és nehezen szerethető kamaszt, aki voltam, tele sebekkel és félelmekkel, aki, ha ma szembe jönne velem, biztosan tudom, így szólna hozzám: „Noli me tangere!”. Az ember szereti/szeretné önmagát egyenes vonalú fejlődésben erősnek, okosnak látni, aki mindig kiismerte magát az élet útvesztőiben, könnyedén eligazodott bonyodalmaiban, s aki – édes, jó Istenem! - megharcolt küzdelmeinek, végső soron magának köszönheti, hogy eljutott „az emberélet útjának feléig”. Önmagának köszönheti? Ugyan! Hiszen zsigereinkben hordozzuk azt, amit az őseinktől kaptunk, és az is pontosan tudható, milyen végzetesen befolyásolja és határozza meg életünk alakulását az, hogy a megfelelő időben kivel találkozunk. „Gyenge létemre így vagyok erős” én is...

„Ki voltam vén, grammás diák koromban, éig lendülten, százszor megbotoltan: külön jussom, vénen is diák lehetek.” Ellenállás ide vagy oda, Vasbányai Tanár úr felelni hívott: mit jelentenek számomra a József Attila évek? Mindazt, tehát, amit felidéz az emlékezet, „én iskolám, köszönöm most neked.”

Védett környezetből, mondhatni, üvegbúra alól kerültem a hajdani József Attila Gimnáziumba. Kamasz éveim első, meghatározó évét svetsista diákként töltöttem Debrecenben. Szerettem ott lenni. Minden, amit ma szépnek és fontosnak tartok az életemben, ott vert gyökeret a lelkemben. Ám a sors nem akarta, hogy ott maradjak: legkisebb testvérem súlyos balesete hazaparancsolt. Így kerültem, általános iskolai osztálytársaim közegébe, a JAG falai közé. Jaj, de más világ volt ez! Az üvegbúra eltörött, más értékrenddel bíró társaimhoz nehezen vagy alig találtam az utat. Mennyire magányos voltam! S ráadásul millió hiányosságom is napvilágra került! Semmi affinitásom nem volt a reáliákhoz, az orosz nyelvhez, ám ugyanakkor megáldva/megverve, szenvedélyesen vonzódtam az irodalomhoz, a versekhez... Mit is lehet egy ilyen kamasszal kezdeni?!

Lassan találtam meg a helyem, de megtaláltam. Legendás tanáregyéniségek segítettek ebben...

Nobel Iván tanár úr lett az osztályfőnököm. Soha nem találkoztam még ilyen emberrel. Hallgató volt, elfogadó. Nem akart irányítani, ami számomra furcsa volt egy tanár részéről. Óráit nem okításnak szánta, inkább egyenrangú felek beszélgetésének. Ez is érthetetlen volt nekem. Nem követelt meghatározott szabályok szerinti óravázlatot, inkább a saját, mégoly gyarló véleményünkre volt kíváncsi. Ha most, utóbb visszaolvasom a magyar órán füzetbe írt jegyzeteket, verselemzéseket, semmi „útmutatót”, semmi didaxist nem találok bennük. Nobel Iván felolvasta a verseket, és hagyta, hogy azok maguktól hassanak... A mai napig tisztelettel és szeretettel gondolok Rá. Talán azért is, mert nem élt vissza a helyzetével, nem akart ránk kényszeríteni semmit, sohasem volt erőszakos vagy toladódó. Tiszteletben tartotta zsenge személyiségünket, és amit nyújtott, életre szóló: a kultúrára való nyitottságunkat kétségkívül Neki köszönhetjük. Felnőttnek tekintett minket. Ez szép volt és megtisztelő. Igaz, utóbb úgy látom, néha talán túlértékelte a lehetőségeinket, a képességeinket. Ma,

néggyermekes anyaként, nyolcunokás nagymamaként nem biztos, hogy hagynám egy tizenévesnek, hogy átzubogtassa a lelkén pl. a súlyosan beteg József Attila Szürkület c. versét... Engem ez akkor valóságos depresszióba sodort, és hogy nem lett belőle nagyobb baj, azt csak másoknak: Vasbányai Ferencnek, a szigorú életvitelű, a földön két lábbal álló Balassa Lorántnének köszönhető... Talán őket éreztem legközelebb magamhoz, végtelen tisztelettel tekintettem rájuk. Azt hiszem, mindig is szerettem volna olyanná válni, mint ők: követelni magamtól és irgalmasnak lenni másokkal szemben.

Vasbányai Ferenc! Ő külön fejezet az életemben. Pedig nem is tanított engem, „folyosói ismeretség” a miénk. Azzal kezdődött, hogy a 16 éves kamasznak a kezébe nyomta Babits: Az európai irodalom története c. kötetét. Az csak természetes, hogy az ember ilyen bizalomnak inaszakadtáig meg akar felelni! Aztán jöttek a felejtethetetlen Ady- és József Attila-estek! Micsoda értékteremtés volt az, ahogyan mi, „kiválasztottak”, szerkesztőként és előadóként a róluk szóló esszéket bújtuk és persze, Liszt harmóniáit, hogy megfelelő zenei háttérrel biztosítsunk az előadáshoz! A Tanár úr nem volt kispályás: igazi művészeket szerzett közreműködőnek a fiatal dilettánsok mellé Vallai Péter, Medgyaszay Lilla vagy Kerényi Imre személyében. Lélekemelő élmények voltak ezek, annak is, aki részt vett benne, annak is, aki hallgatta őket! Itt tanultam meg a szép magyar beszéd értékét, itt lettem szerelmese a magyar nyelvnek! Itt éreztem át először, mit jelentenek ezek a szavak: „Az a tény, hogy az anyanyelvem magyar, magyarul gondolkodom, beszélek és írok, az életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs más fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még csak olyan sem, mint a testem. Fontosabb annál is, hogy magas vagyok-e vagy alacsony, erős vagyok-e vagy gyöngye. Mélyen bennem van, a zsigereimben, az idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként. ..” Aztán azt is, hogy ezzel a nyelvvel, ezzel az egyedülálló irodalommal kapcsolatban mindannyiunknak teendőnk van: mert „ezt a nyelvet és ezt a lelket, melyet rövid időre örököltünk, új szellemmel fényezve, de csorbíthatatlanul kell továbbadnunk utódainknak. Ez a küldetésünk, áldjon, vagy verjen sors keze.” Így váltak mindennapi feladattá a Szózat szavai, ezt jelentette számomra egy életen át a „Rendületlenül!”. Mindig hálás voltam a sorsnak, hogy magyarnak születtem, de hogy ez mit takar, azt ezekben az években értettem meg igazán...

A Tanár úrral életre szóló barátságot kötöttünk, van-e ennél nagyobb ajándék az életben? Ő terelgetett Babits katedrájára: arra bízta meg a nem sok önbizalommal rendelkező pedagóguspalántát, hogy a magyar-latin szakpárosításnál nem szabad alábbadni sem tudásban, sem hozzáállásban, mert Babits habitusa kötelez! Idővel azzal is megtisztelt, hogy Juhász Gyuláról szóló, országjáró előadássorozatra engem hívott meg versmondóként. Kazinczy díjaimnak köszönhetően ekkor szólítottak először és utoljára „művésznő”-nek, egészen addig, míg ki nem derült: csak otthoni, négy gyermekes társulatom igazgatása az én világot jelentő deszkám. Máig mosolygok ezen. Lám, milyen kevésen múlik a művészet el- vagy el nem ismerése!

És felmerül az emlékek között Sass tanár úr is, az örökké lobogó, zenének elkötelezett ember, aki megismertetett bennünket a zeneirodalom legjobbjaival, Mozart és Schubert, Mendelssohn dalaival, Bach és Händel oratóriumaival, Haydn és Gluck műveivel, aki „operásdit” játszott velünk, nyári zenei táborokat rendezett és zenekart toborzott, akin sokan mosolyogtak lobbanékony természete miatt, de aki a legszebbet adta tarsolyunkba a zene szeretetével! Ha ma Puccini vagy Verdi áriáit hallom, mindig őt látom magam előtt, nincs nap, hogy ne gondolnék rá....

De rengeteget köszönhetek azoknak is, akik más világnézettel, más munícióval, mégis a jóság pedagógiájával közelítettek hozzám. Volt annyi szeretet bennük, hogy felmérjék: ki mire képes.

Értékelték, amit nyújtani tudtam, és nem akartak irodalmár voltom ellenére fizikust, kémikust vagy matematikust faragni belőlem. Sosem felejttem el a jelenetet, amikor fél év szünet után számot kellett adnom gyarló fizikatudásomról Bakányi Márton tanár úr előtt. Tudtam, hogy felelnem kell, be is magoltam mindent, amit kérdezni lehet ilyen helyzetben. Belevágtam hát, bár láttam, hogy a tanár úr szeme a második mondat után üveges lesz. Végül elmosolyodott: „menjen helyre kis Virág, ezt nem Magának találták ki, jeles.” Jeles! Ezt mondta! Talán elég, ha megjegyzem, az elsőszülött fiamat Mártonnak hívják...

Aztán itt volt Lázár Árpádné és Szántay Csabáné... Azt a tapintatot, amellyel görcsös igyekezetemet és szánandó eredményeimet adminisztrálták az orosz nyelv és a kémia terén, nem lehet elfelejteni! Vajon mit értek volna el, ha könyörtelen következetességgel lehangolnának? Igazuk lett volna, igen. Letaposhatták volna a lelkem virágait. Ők, ehelyett, hagytak élni és kibontakozni. „A követelés, az elvárás, a szellem tartása, a tudás, mind nagyon fontos. De még ezeknél is fontosabb szeretni a gyereket, nem tönkre tenni.” Ezt mondta szellemi végrendeletképpen Mancsi néni, Balassa Lórántné, a matematika tanárom, akihez én, a humán beállítottságú, élete végéig hálás szeretettel kötődtem.

Mit kaptam az életre hamuba sült pogácsának a tarsolyomba az „ateista” József Attila Gimnáziumtól? Lehet, hogy néha revideálandó tárgyi tudást. De nem az-e a dolgunk, hogy életünk végéig felülvizsgáljuk azt, ami a lelkünkben, az agyunkban, a tarisznánkban van?! Kosztolányiról azt tanultuk, hogy nyelvművész, aki a szépséget többre becsülte a valóságnál: „Lecsuklik minden pilla most,/ nem is találsz több villamost...”. De megtanultuk azt is, hogy mindennek utánajárjunk, valóban úgy van-e, ahogyan mondták nekünk? Mert nem biztos, hogy a tantétel és a korokon átívelő művészi csoda, ami a személyes élmény ihletője, egybeesik! Így történhetett, hogy Kosztolányi ma legbensőbb ismerősöm, és Márai, akiről nem is hallottam akkoriban, mindennapi jó barátom. Kányádi, Zelk, Jékely, Reményik, Dsida, Szabó Dezső, Németh László, Pilinszky és Weöres a hivatalos tananyagban nem szerepeltek, Babits is alig, ma mégis napi olvasmányaim, akik nélkül nem élhetek. A jóra való készség elültetése a gyermeki lélekben a legnagyobb útravaló, amit egy iskola a diákjainak adhat! Mert ha „a hős el van vetve, teremni muszáj!”, igen, már „csak” teremni kell. Ezért a vetés a legfontosabb, a növekedést úgyis az Úristen adja...

Persze, ahogy minden korban természetes, voltak más, „ideológiailag elkötelezett” tanáraink is. Ők sok mindent a kor szemüvegén keresztül néztek, őket más élmények határoztak meg. Sohasem tapasztaltam azonban, hogy eltérő nézetei miatt bárkit is hátrányosan megkülönböztettek volna, pedig pontosan tudták, kik látogatják a szomszédos, kéttornyú épületben Bolberitz Pál hittanóráit. Ez is muníció, nem is akármilyen!

A magányos kamasz idővel felnőtt. Megtanulta, hogy az élet nem csak fekete-fehér (!), vannak más árnyalatok is. S azt is: talán a legnagyobb rossz a kizárólagosság merevsége, amely nem tűr átmenetet, nem tűr más megközelítést. Abszolút törvények persze, vannak, de ne ámítsuk magunkat: „nincs 'föltétlen' igazság... Az igazság délkörök, népek, véralkatok szerint más. Mindenki hozzáadhatja a magáét, kell is, hogy törekedjünk a megismerésére. De az igazán bölcs az életben nem az igazságot keresi, hanem a méltányosságot és az emberiséget”, végső soron tehát a szeretetet. Ennek megélése a hivatásunk.

„A hivatás pedig: hűség. S ilyen értelemben a hűség: bátorság. A lélek bátorsága, és nem a testé”. En ezt tanultam a budai József Attila Gimnázium falai között azoktól, akik „rendületlenül” hűségesek voltak ahhoz, amit igaznak hittek.

Bakányi
1940